MODLÁŘSTVÍ LIDU

Původ materiálu
Anna Lavická
Pořadí v lekci
26

Ž 81,12-13 Neuposlechl mě lid můj, Izrael mi povolný být nechtěl. Nechal jsem je tedy být s tím zarputilým srdcem, ať si jdou za svými plány.

liturgické čtení-Ex 32,1-8a; 19-21; 30

KLÍČOVÉ POJMY, DOBOVÉ A TEXTOVÉ SOUVISLOSTI

– socha býčka(32,4). Izraelci si přejí zviditelnit svého Boha. Nebyli tak hloupí, aby očekávali od sošky nějaké zázraky. Soška byla znamením něčeho většího. Býk byl symbolem síly, která vedla člověka k určitému stylu života. Obchodníci by si dnes nepostavili zlatou ruku, aby zviditelnili neviditelnou „ruku trhu“, ale představa o podřízenosti určitým zákonitostem a zvyklostem – to je i dnes běžná věc. Dnes by Áron nepostavil sochu, ale prodával příručku, jak se stát úspěšným podnikatelem, politikem či úředníkem v centru Evropské unie, popř. by natočil několik klipů, které by se lidem vryly do paměti a později usměrňovaly jejich touhy a ovlivňovaly jejich rozhodování. Zlatou sošku si vyrobili ne jen kvůli strachu a netrpělivosti – jak to někdy pojímají moderní vykladači – ale také z touhy po něčem hmatatelném a přesvědčivém. Prorocká kritika model inspiruje i nás dnes: náboženské sochy a symboly jsou dílo lidských rukou. Nemělo by nám však uniknout, že socha představovala pro její ctitele vpád božského světa do pozemských poměrů. Měla do jisté míry magický rozměr – nezpůsobovala nebo nemusela způsobovat zázraky, ale ctitelé ji považovali za mocnou sílu, která jim nabízí, že mocnost, kterou socha zpřítomňuje, se bude spolupodílet na jejich dalším životě – požehnáním, úspěchem, plodností. Mojžíš sám pak dokonce na příkaz Hospodinův vyrobí také sochu, anti-modlu – bronzového hada Ohnivce (Nu 21,4-9; viz úloha 21.3.2004). Mojžíšova anti-modla Izraeli připomínala, že dílo lidských rukou není „vpádem božského světa“ do pozemského, a sochy i obrazy nejsou nadány božskou či magickou silou. (Křesťanská pravoslavná tradice se dívá na obrazy jiným způsobem – ikona je víc než realita a obraz reality. Ikona nám nabízí možnost setkání s božskými silami, krásou a dobrem.) Reformátor Jan Kalvín naopak říká, že člověk je továrna na modly. Bibličtí autoři/mluvčí nám říkají, že naděje a víra

(Žd) jsou protikladem této „hmatatelné” modlářskosti.

– bohorouhačský náboženský obřad – církev má nesmírně blízko k scestí. Biblické svědectví před ním varuje velmi často. Každá slušná církev si toto nebezpečí uvědomuje. O nebezpečí vypráví nejen SZ – díky prorokům (Iz 1,1nn; aj.), ale i NZ – díky Ježíšovi (Mt 7,21-23).

– **nevázané hry** (32,6) byly součástí bohoslužebného rituálu podle daného scénáře. Popisovaná modloslužba vykazuje prvky kultu plodnosti. Obřady zavazovaly k respektování vůle božstev a dodržování zcela určitých životních zvyklostí, životních a právních norem. Vyznavači kultu plodnosti se tímto způsobem chtěli zajistit šťastnou budoucnost, plodnost polí, lidí i dobytka. Kult plodnosti, spojený se sexuálními úkony, byl jedním z nejvýznamnějších kenaanských kultů, proto např. proroci mluví o nevěře Izraele jako o smilstvu a smilnění (Ozeáš, viz též Nu 14,33) a přitom myslí na odpadnutí Izraele ve všech oblastech života.

– **Hospodinu dochází trpělivost a chce s Izraelem skoncovat** (32,10). Tím není zdůrazněna náladovost Hospodina, ale Boží odpor vůči lidské nevěře a také rozpoznání, že cesta Izraele stojí sice pod zaslíbením, ale není naplánována jako neodvolatelná záležitost, a Hospodin sám neví, jak to s Izraelem dopadne – v tomto ohledu není vševědoucí a dává lidu možnost, aby se rozhodl, jakým směrem se vydá. Mojžíš prosí za lid (32,11). Smlouvá podobně jako Abraham (Gn 18,16). Odvolává se na Boží věrnost k Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi, dovolává se jeho zvláštních zaslíbení (v.13), ne věrnosti nebo nevěrnosti praotců Izraele. Mojžíšovi jde nejen o kontinuitu lidu, ale též o „veřejné mínění” cizích národů (32,12). Izrael sám pak jméno Hospodinovo mezi národy zneváží svou nevěrohodností– Ezechiel kap. 36.

Jsme svědky zvláštního jevu. Mojžíš odporuje a mění do jisté míry Hospodinovu vůli. Smíme to ovšem také říci tak, že Hospodin dává lidem možnost, aby se vědomě rozhodli pro určitou cestu – nechce mít z lidí povolné loutky – jejich víra je zápasem, nikoliv nadiktovanou neodvratnou záležitostí. Mojžíš nechce zatratit zpronevěřilý lid a začít vše od začátku, jak mu to nabízí Hospodin (32,10). Vypravěč tímto příběhem připomíná, že Bůh není osudová síla, která nemůže změnit své rozhodnutí. Ani Mojžíš s ním však nemůže libovolně manipulovat a k určitému potrestání Izraele dochází (32,34-35).

– **Mojžíšovi dochází trpělivost, rozráží desky** – uvědomuje si zbytečnost svého dosavadního snažení – i tento čin bychom měli vidět ne předně jako rozčilení, ale prorocké znamení (32,19), prorocké zdráhání a odmítání vyřídit zvěst. Tato neochota není svévolí, ale znamením tíže a obtížnosti prorockého údělu.

– Mojžíšovo jednání v táboře – je plně v režii Mojžíše. S pomocí mužů z kmene Lévi padlo tři

tisíce odpadlíků. Očistná akce Léviovců se týkala i kmene Lévi (32,28), ale jinak není příliš jasné, kdo všechno byl exekucí postižen. Hospodin soudí jinak. Hospodin trestem vychovává (Žd12,6-7). Příběh chce naznačit, že odpadnutí od smlouvy vede k zahynutí, ke smrti – v tom spočívá soud.

Mojžíš prosí za odpuštění. Neomlouvá se za pobití členů Izraele, ale za odpadnutí Izraele. Nejde tu o revoluční přezíravost – „když se kácí les, létají třísky“. Jde o modelový příběh, který vysvětluje, jak zhoubné následky má přestoupení zákazu druhého a třetího přikázání. Člověk by si zasloužil smrt, vymazání z knihy života (32,32n). Zde není zapsáno pár desítek vyvolených, kteří budou žít narozdíl od statisíců zatracených. Ani kniha není jízdním řádem blízké či vzdálené budoucnosti (Zj 5). Mojžíš pouze naznačuje, že přestoupení těchto příkazů je tak závažné, že by si člověk zasloužil, aby se na něj již nevztahovalo dobrodiní Boží smlouvy.

ÚSKALÍ TEXTU

– lid již nechápe Mojžíše jako prostředníka, ale spíše jako osvoboditele, významnou osobnost. Boží blízkost a iniciativa je zapomenuta, proto dlouhá nepřítomnost Mojžíše v táboře v lidech vzbuzuje obavy, pocit opuštěnosti, životní a náboženské dezorientace. Nejedná se tedy o pouhou netrpělivost, jak zdůrazňují některé dějepravy.

– skákání kolem zlatého telete – jde dnes o úsloví, které označuje přílišnou starost o majetek a neschopnost se s druhými o cokoli rozdělit. Příběh nevypráví o službě mamonu. Izraelci dokonce byli ochotní se vzdát části svého majetku (zlaté předměty), aby si mohli vytvořit sochu. Příběh neodsuzuje jakoukoli lidskou aktivitu, ale aktivitu scestnou. Pokud chcete aktualizovat a odsoudit něco, co patří k životnímu stylu dětí, pak např. neodsuzujte dívání na televizi, ale odmítněte zneužití televize a otročení televizi.

– mohlo by se zdát, že byl potrestán jen lid a Áronovo selhání zůstalo nepovšimnuto. Jsou potrestáni ti, kteří propadli kenaanskému způsobu uctívání bohů. Áron je potrestán tím, že také nevejde do zaslíbené země.

– chceme-li vyzdvihnout u Mojžíše motiv sebeoběti a chceme-li o ní mluvit jako o ježíšovské oběti, pak také Mojžíšův hněv bychom do jisté míry neměli chápat jako tvrdý rys starozákonní zbožnosti, ale měli bychom vidět některé Ježíšovy činy (vyčištění chrámu, řeč proti zákoníkům) také v tomto světle hněvu a soudu.

POMŮCKY

– obrázky různých božstev starověku i novověku; výstřižek z novin s horoskopem; symbol Desatera

MOTIVAČNÍ UVEDENÍ DO PŘÍBĚHU

Otázka pro mladší a střední školní věk

– zklame-li tě tvůj kamarád, jak se zachováš? Přestaneš se s ním kamarádit, nebo mu dáš novou příležitost.

Otázka pro starší školní věk

– jak byste poradili druhému kamarádovi či kamarádce, aby měl úspěch u dívek, u kluků, v partě, ve třídě, v učení (pro psaní testů a prověrek), ve sportu (v hraní kopané atd.)Poradíš mu nějaké osvědčené finty nebo něco jiného?

OSNOVY VYPRÁVĚNÍ

a) poznámky a osnova pro mladší školní věk

– vyprávějte pouze o modlářství lidu (Ex 32,1-9.15-35), tj. bez Hospodinovy nabídky Mojžíšovi a Mojžíšova připomínání Božích slibů. Trestnou Mojžíšovu akci můžete jen naznačit, nemusíte ji podrobně popisovat. Připomeňte dětem význam Desatera – směrovky ke svobodě (z otroctví – ke svobodě) – jde o závažnou záležitost, nikoli relikvii, ale o nasměrování života společenství – tak jako ústava je potřebná pro moderní státy, tak jako konečně i pro EU – jde o naznačení identity společenství – o horizont života.

I. Izrael touží po hmatatelném důkazu

II.Áron vyrobí sošku a zorganizuje modloslužebnou slavnost

III. Hospodin posílá Mojžíše zpět do tábora

IV.Mojžíše rozbíjí desky zákona a trestá nevěrné – význam Desatera

V. Mojžíš prosí o odpuštění a Hospodinova odpověď

b) poznámky a osnova pro střední a starší školní věk

– zdůrazněte důležitost Desatera pro život Izraele – je podobnou směrovkou asi jako Ježíšovo dvojpřikázání lásky (Boha, bližního jako sebe sama, nemáme tedy pohrdat sami sebou); trest je vykreslen velmi barvitě – jde však spíše o naznačení závažnosti znevážení cesty Hospodinovy – nejde o přesný historický popis, jak se to odehrálo, ale jde o to, jakou váhu a závažnost má Desatero a cesta ke svobodě, a jakým směrem vede nevěra – rozpad

společenství, odpadnutí od cesty, v tomto slova smyslu zahynutí.
I. Lid touží po hmatatelném důkazu Boží přítomnosti
II. Áron vyhoví poptávce a vyrobí sošku, zorganizuje modloslužebnou slavnost, Izrael slaví – lidé prožívají štěstí a uspokojení
III. Hospodinův hněv a Mojžíšovy přímluvy
IV. Mojžíš rozbíjí desky zákona a trestá s Lévijovci nevěrný Izrael

V. Rozbité desky a význam Desatera
VI. Mojžíš prosí o odpuštění a nabízí se jako oběť
VII. Hospodinova odpověď: Hospodin lid trestá, ale nezavrhuje

VYPRÁVĚNÍ

I. MOTIVACE

Na začátek mám pro vás anekdotu, která se skutečně stala: V jedné rodině mají flanelograf s figurkami biblických postav. Mají také psa Charlieho a ten s tím flanelografem zůstal jednou o samotě. Moc jej nezničil, vybral si jen jednu figurku – zlaté tele – a tu rozcupoval na kusy. Dcerka z té rodiny pak pravila svému otci: „Táto, ten náš Charlie se zachoval stejně jako Mojžíš, také nemá rád modly!“

Víte, co je to modla? Není to výrobek z modelíny, ani model např. letadla, který jste si vlastnoručně slepili. Modla je něco, co „modeluje“, formuje nebo spíše deformuje (utváří nebo spíše znetvoří) váš život k obrazu svému. Může to být cokoli, čím se člověk nechá ovlivnit a zmáknout tak, že pak v životě skáče už jen podle té své modly (jako ti Izraelci tenkrát kolem toho zlatého býčka). Takovou typickou modlou dneška je reklama. Snaží se vnutit vám představu, že bez zrovna toho jogurtu, mobilu, auta, spoření... jste prostě „out“. Že váš život není ten správný život. Když se tím člověk nechá oblbnout, tak potom už všechno kolem sebe vnímá jen prostřednictvím reklamy. Věří, že ona mu ukazuje jistoty, na které se dá spolehnout.

II. LID TOUŽÍ PO HMATATELNÉM DUKAZU BOŽÍ PŘÍTOMNOSTI

Izraelci, tábořící pod horou Sínaj, nebyli tenkrát masírováni vlivem reklamy, ale vlivem pohanských náboženství okolních národů. A když viděli, že se Mojžíš stále nevrací z hory, kde přijímal dodatky k Hospodinově smlouvě, znejistěli. Připadali si opuštění, byli bezradní. Jako by

to byl Mojžíš, kdo jim zaručí bezpečné putování pouští a ne Pán Bůh. Jistě, byl to Hospodin, kdo s nimi uzavřel smlouvu a zavázal se, že je bude chránit a povede je, když budou poslouchat jeho přikázání. Jenže Mojžíše měli mezi sebou, mohli si na něho sáhnout, kdežto Pána Boha nevidí. „Mojžíš je kdoví kde, Hospodina nevidíme, co budeme dělat? – Už to máme: Árone, udělej nám boha, který by šel před námi.“ Áron řekl: „Tak dobrá, vezměte své zlaté šperky a přineste je sem ke mně!“ Myslíte si, že je tím odradil, že se svého zlata nebudou chtít vzdát a ten svůj nápad pustí k vodě? Kdepak! Vytrhali si náušnice z uší, také svým ženám, dcerám a synům je servali a honem s tím za Áronem. Kněz Áron, bratr Mojžíšův si, kupodivu, hned věděl rady. Vyrobil formu, roztavil zlato, odlil z toho sochu býčka – a modla byla tady. Lid řekl: „To je tvůj bůh, Izraeli, který tě vyvedl z egyptské země.“

Zajímalo by vás, jak to všecko Áron dokázal? Anebo jestli byl ten býček celý ze zlata, nebo jenom dřevěný a zlatě natřený? To není důležité. Byla to prostě modla, která si je osedlala. Ale tak je to dodnes: Co všechno, kolik majetku a úsilí jsou lidé ochotni obětovat tomu, o čem si myslí, že je to zajistí, že jim to zaručí dobrou budoucnost. Takového spoléhání na falešné jistoty nejsou uchráněni ani křesťané a církev. Také často hledáme pomoc a jistotu u lidí. Měli bychom dávat dobrý příklad tím, že se vždycky budeme spoléhat na Boží blízkost a plnit jeho přikázání. Tak svou věrností můžeme ukazovat, že Bůh je tady s námi, i když ho nevidíme.

III. LID SLAVÍ, HOSPODIN SE HNĚVÁ, MOJŽÍŠ SE PŘIMLOUVÁ

Tam dole pod horou se všichni radují, jak to dobře vymysleli, a pořádají oslavnou bohoslužbu, vlastně modloslužbu. Klanějí se zlaté soše, tančí kolem ní a jsou náramně spokojení. Ale Hospodinu to vadí. Hospodin se hněvá. Vždyť to není dávno, co s nimi uzavřel smlouvu. Sami se k ní zavázali, a teď ji tak hanebně porušili! Na Boží místo strčili modlu, Hospodinovo jméno jí dávali a nikdo se nad tím nepozastavil, ani ten Áron ne… „Sestup dolů, Mojžíši. Tvůj lid, který jsem vyvedl z egyptské země, se vrhl do zkázy… Skoncuji s nimi: z tebe však, Mojžíši, udělám veliký národ.“

Mojžíš si uvědomuje, jak těžce Izrael zhřešil. Porušili smlouvu s Bohem, dopustili se nevěry, nezaslouží si, aby se o ně Bůh dále staral. A teď navíc slyší nabídku, že s ním a s jeho rodinou Hospodin ve vztahu zůstane, i když s ostatními že už smlouvu neobnoví. Lákavé pozvání! Mojžíš však odmítne. Tohle nechce. Má rád svůj lid, přesto že vlastně podrazili i jeho samého. A tak se za ně znovu přimlouvá. Prosí: „Hospodine, prosím, smiluj se nad tímto lidem, i když se teď chová jako utržený z řetězu. Rozpomeň se, že jsi to byl ty, kde je vytrhl z egyptského sevření. Rozpomeň se, jak věrně jsi provázel naše otce – Abrahama, Izáka a Jákoba … Ty jsi věrný, milostivý Bůh. Copak chceš, aby se říkalo mezi pohany, že jsi svůj lid vyvedl a potom vyvraždil?“ – Může Pána Boha pohnout ke změně rozhodnutí naše přímluvná modlitba? Ano,

může. Hospodin není starý ješita ani neměnný osud. Je to Bůh milosrdný, který nemá zalíbení v tom, když se někdo topí v močále, do kterého sám dobrovolně vlezl. – Mojžíšovo naléhání mělo účinek. Hospodin se dal pohnout k lítosti a neučinil to zlé, o němž mluvil. Tady je nám Mojžíš velkým vzorem víry. Přimlouvejme se, prosme Hospodina za své bližní, i za ty, co nás štvou; potřebují to – oni stejně jako my.

IV. MOJŽÍŠ ROZBÍJÍ DESKY S BOŽÍM ZÁKONEM A TRESTÁ NEVĚRNÝ LID

Mojžíš sestupuje z hory, v rukou desky, na nichž je napsán Boží zákon. Právě ony mají Izraelcům připomínat smlouvu, že Bůh je s nimi, že je přítomen. Mojžíš nejde sám, jde s ním Jozue. Ten jako první uslyší podezřelé zvuky, linoucí se z tábora pod horou. Je to bojovník a myslí si, že tábor byl přepaden, a proto ten podivný hluk... Ale Mojžíš řekne: „To není ani zpěv vítězů ani nářek poražených, to je ryk rozpustilých písní.“ Když se přiblížili k táboru a Mojžíš uviděl ten mejdan kolem zlatého býčka, vzplanul hněvem, odhodil desky a na místě je roztříštil. Myslíte, že to udělal ze vzteku, jako kdyby farář, kterého dohnala k zuřivosti parta konfirmačních výrostků, hodil na zem Bibli a šlapal po ní? Ne, Mojžíš to neudělal z pouhého rozčilení; zničil desky na znamení, že nevěrný lid není Božího zákona hoden; on jim prostě Slovo Boží neponese. Pak přiběhl doprostřed té divoké veselice, popadl býčka, spálil jej v ohni, zbytky rozemlel na prach, nasypal do vody a dal to Izraelcům pít. – Bylo to něco podobného, jako když se dneska řekne: „To si teda vypiješ!“ (Oni tenkrát skutečně víc dali na názorné provedení.) – Mojžíš nejprve přísně pokárá svého bratra Árona a pak se pustí do další „očisty“. Je to velmi temná a smutná „očistná“ scéna, kdy příslušníci kmene Lévi pobijí několik tisíc odpadlíků. Je to kruté, velmi kruté. Ale raději toto tak tvrdé opatření, ať než aby bez Hospodina zahynul všechen lid.

V. SMLOUVA V OHROŽENÍ, MOJŽÍŠ PROSÍ O ODPUŠTĚNÍ, HOSPODIN SLYŠÍ

Druhý den Mojžíš oznámil svému lidu, že jde opět na horu, aby prosil Hospodina za odpuštění – ne pro sebe, ale pro ně. Porušili smlouvu, pohrdli Desaterem a znevážili Pána Boha. Hned na samém začátku vzdali cestu ke svobodě, kterou jim naznačil těmi deseti směrovkami, a místo toho vběhli do slepé uličky nevěry, kde by je nečekalo nic dobrého. Mojžíš jde prosit Hospodina, aby se smiloval a odpustil. – „Bože, nemůžeš-li už dále snášet jejich hříchy, potrestej mne namísto jich,“ prosí Mojžíš Hospodina. Sebe nabízí jako oběť, která ponese viny druhých. Na druhých, na lidu, ke kterému patří, mu záleží víc než na sobě. Hospodin Mojžíšovu prosbu slyší a odpoví. Bude se svým lidem i nadále, dále je povede cestou ke svobodě. Mojžíš i všichni ostatní však mají vědět, že on může i trestat. Milosrdný Bůh, který vyvádí z otroctví, je i přísný

a spravedlivý soudce.

MODLITBA

Pane, v tomto světě se cítíme lecčím ohroženi a ohlížíme se po jistotách, po něčem, co by nás v životě pevně podrželo. Jako by tu bylo něco skutečně pevného a neproměnného! Odpusť, že jsme náchylní vsadit na falešné jistoty; namísto důvěry v tebe a spolehnutí na tvou blízkost, na tvé milosrdenství, které se nemění, často hledáme všelijaké lidské záruky. Chválíme tě za to, že ty jsi věrný Bůh. Amen

PODNĚTY PRO ROZHOVOR

– setkali jste se už se slovem modla? Jak si ji představujete? Koho nebo co dnes lidé uctívají? (lidi, věci – jaké?) Jak se projevuje úcta k někomu? (jak se chovám? Řídím se jeho vůlí?) Řídíme se dnes také vůli model? Je bezohlednost – třeba bezohledná jízda na dálnici nebo na silnici – také důsledek modlářského uctívání někoho nebo něčeho, popř. že si člověk něco dokazuje (že je bezvadný řidič; že alespoň někde chce člověk dokázat, kdo je tady pán)? Existuje také úcta k něčemu dobrému – k čemu? Může se někomu stát televize modlou? Kdo propadne hazardním hrám, je také modlář, který je v zajetí model?
– když si kupujete zubní pastu nebo čokoládovou tyčinku, kupujete si nejraději tu, o které jste viděli reklamu v televizi? Má skutečně nejlepší chuť?
– znáte nějakého proroka, který kázal proti uctívání model? (Izajáš, Jeremjáš)
– může modlářství propadnout jen jednotlivec, nebo i celý sbor, církev, národ?
– je rozdíl mezi modlářem a modelářem?
– čím si lidé dnes nahrazují Boží přítomnost? Víte, že je možné se s Bohem setkat – třeba v modlitbě? Existuje také modlářská modlitba, modlářský náboženský obřad? (když Ježíš kritizoval modlitebnou mnohomluvnost, kritizoval tím nějaký modlářský přístup k Bohu?)
– je možné něčím trvale nahradit nepřítomnost nám blízké osoby ? (televize, video... nabízejí nám iluzi společenství, osobního kontaktu – setkáváme se se „známými“)
– moc přímluvné modlitby; má to farář lehčí, že se mu lépe mluví s Bohem? Získáme přímluvou moc nad Bohem? Můžeme slibem své sebeoběti dosáhnout změny Božího rozhodnutí? Změnil Hospodin svou vůli, když Mojžíš s ním mluvil – nebo i on je podřízen osudu? Co je to osud – je to také modla? Je horoskop modla?

Odkaz na pracovní list
26 Modlářství lidu
26 Modlářství lidu - st
Odkaz na píseň

Buď vůle tvá, buď vůle tvoje všude tam

Odpusť, že dnes tak jako včera

Víc, než oko spatřit smí (SV368)

Bůh je náš Pán a Král, zpívejme mu píseň chval

Cílová skupina

Mladší školní

Starší školní

Katechetické cykly

Pozvání na cestu Starý zákon 1

Biblický odkaz (kat)

Exodus 19,1–25

Exodus 20,1–17